

V odporu proti pokvarjenemu občinstvu in iskanju poštenega občinstva je nastalo to delo. Iz apologije umetnosti sploh je potom estetično kritičnih dognanj prodrlo priznanje suverenosti v umetnosti; obenem je nastalo dvanajst mojstrskih portretov v osebi in besedi, ki so združeni v zgodovinsko galérijo v pričevanje sodobnikom in sodbo potomcem. Priložnostno delo je postalo dragocen zgodovinski dokument.

France Koblar.

Žunkovič Davorin: Die slavische Vorzeit. Grundlegende Aufsätze für die Renaissance der alt-slavischen Geschichte, Sprache und Kultur. Mit 9 Tafeln und 27 Textillustrationen. Kroměříž 1919. (7427 sl. Å.) Samozaložba. Tiskal H. Slovák. — Na 436 str. je zbral Žunkovič 61 člankov, v katerih obdeluje celo vrsto osnovnih vprašanj slovanske zgodovine: o starosti slovanskih jezikov in kulture, o tako zvanem preseljevanju narodov, o slovanski arheologiji in numizmatiki, o starosti slovanske pisave in alfabeta, o slovanskih rokopisih, zavzame se za pristnost staročeških rokopisov, o katerih trdi kritika, da jih je ponaredil Hanka, pravljičico o Gralu lokalizira na Južnem Štajerskem, zagovarja avtohtonstvo Slovanov v Evropi itd. Za svoje trditve se poslužuje v bogati meri etimologije in topografije in pri svojih izvajanjih postopa vsekdar popolnoma brezobzirno samostojno, se ne ustraši nevarnosti, da pogosto prekorači mejo resnosti in nehoti napiše v visoki meri smešna ali zabavna izvajanja. Kot klasičen primer bi navedel etimologijo imena Eve in s to zvezano razlago rojstva Eve iz Adamovega rebra, kakor nam o tem pripoveduje sv. pismo. Prav tako si tudi niti malo ne pomišlja uporabljati dokumente, ki jih je znanost že zdavnaj proglasila za nepristne ali falzificirane. Osnovna teza njegove knjige je označena v uvodu (str. 4) takole: »Die Slaven sind mit dem Beginne der realen Geschichte des Menschengeschlechtes bereits da; der organische Aufbau ihrer Größe kann sich daher nur in der vorgeschichtlichen Zeit vollzogen haben, denn in der sogenannten geschichtlichen Zeit verloren sie ständig an Zahl und Siedlungsraum; nichtsdestoweniger sind sie groß und zahlreich bis zum heutigen Tage geblieben.« O dosedanji znanosti o slovanstvu in njega zgodovini pa piše v predgovoru: »Dem elementaren politischen Kollaps des slavenfeindlichen Volkes folgt nun auch der wissenschaftliche, denn auch auf diesem Gebiete war, weil nur auf Gewalttätigkeiten, Lüge und Betrug aufgebaut, alles kernfaul.«

Knjiga je izšla že skoro pred dvema letoma, a kljub temu, kolikor mi je znano, pri nas še sploh ni bila ocenjena. Strokovni krogi so jo očividno ignorirali. Ali je to umestno ali ne, je drugo vprašanje; meni se celo zdi, da ne. Prvič vém, da je veliko ljudi, ki se za Žunkovičeve spise zanimajo in jih čitajo, ter jih brez kritike sprejemajo, vém to celo o ljudeh, ki igrajo važno vlogo v javnem življenju in trdijo, da je poznavanje Žunkovičevih spisov in njihovih rezultatov neobhodno potrebno za jugoslovanskega javnega delavca. Drugič zato, ker Žunkoviča nedvomno uvažujejo v nekaterih neslovanskih krogih, in to znanstvenih, in mislijo njegovo knjigo menda celo predstaviti v francoščino in angleščino. Tretjič pa tudi zato, ker kljub

svoječasnim ocenam njegovih prvih del v vodilnih znanstvenih glasilih njegova avtoriteta tudi v strokovnih krogih ni popolnoma izpodkopana, kar nam dokazuje opazka v Ljetopisu jugosl. Akademije itd. za g. 1919, sv. 34, str. 34: »M. Žunkoviču piscu knjige »die slavische Vorzeit« ima se, pošto je poslal štampanu knjigo, prema naređenju pok. generala Czerliena iz njegove ostavštine isplatiti 1000 K kao pomoć za podmirenje troškova oko izdanja knjige.«

Za oceno knjige sem skušal pridobiti kakega strokovnjaka zgodovinarja ali slavista, a se mi ni posrečilo, zato sem se podal sam na čitanje res brez predsodkov, toda rezultat je negativen: Žunkoviču kljub njegovemu obširnemu poznanju literature, spomenikov in dat slovanske zgodovine manjka metodične tradicije, kritičnega duha in vsaj najpotrebnejše skeptičnosti napram virom. Odlikuje pa ga temu nasproti že omenjena prav revolucionarna brezobzirnost napram vsem dosedanjim pridobitvam in trditvam slovanske znanosti. Priznam, da bi za učenjaka slavista ali zgodovinarja trezna in korenita ocena Žunkovičeve knjige ne bila lahka stvar. Prisiljen bi bil z njim vred prerešati vse dosedanje trditve in teorije, naj se zdé še tako gotove, prisiljen bi bil pri tem samostojno poseči po kritiki virov brez ozira na dosedanja dela, prepričan pa sem, da bi bil sad tega težavnega dela vendar v veliki meri pozitiven in marsikaka Žunkovičeva slutnja bi se dala bržkone utemeljiti in se izpremeniti res v znanstveno pridobitev. Priznam namreč, da je v mnogem oziru naša zgodovinska znanost odvisna od nemške, ki je pogosto gotovo sistematično in zavedno potvarjala dejstva, ali jih vsaj modro zamolčala ali previdno obrnila tako, kakor je njej prijalo. Zato je tudi moje mnenje, da bo po ujedinenju v mnogem oziru treba korenito in brezobzirno revidirati našo zgodovinsko znanost in jo na novo orientirati. Sevê preko neke gotove meje pa vpliv politične konstelacije na resnega znanstvenika vseeno ne gre; posebno pa si ne moremo misliti, da so bili vsi slovanski znanstveniki, ki so se res posluževali nemške znanstvene metode in začeli s tem, kar je pred njimi ugotovila nemška znanost, podkupljeni ali pa da so vsaj nezavedno delovali pod vplivom sugestije nemške kulturne prevzvišenosti. Tako grozno vendar tudi ne bo!

Ena pozitivnih in uvaževanja vrednih strani te knjige je, da je govoreč dokaz o tem, kako ogromno neobdelano polje še čaka slovanske zgodovinarje.

Različne pisateljeve trditve, n. pr. o avtohtonstvu Slovanov v Evropi in o preseljevanju narodov ter o domovini pravljičice o Gralu tudi sicer niso popolnoma neznane v znanstvenem svetu in so vsega uvaževanja vredne.

Če bi se Žunkovičeva revolucionarna brezobzirnost družila z metodično izobrazbo, ki je last tolikih naših umrlih in živih znanstvenikov, in so jo ti dobili ravno od Nemcev, bi nam lahko mnogo koristila in prinesla lepe pozitivne sadove, tako pa sta tu resničnost in najbujnejša fantazija tako premešani, da človek nazadnje ne loči več resnice od neresnice, dejstva od teorije in postane pridobitev, ki bi jo pričakoval od tako debele knjige, enaka velikemu dvomu nad resnostjo tega, kar je v nji čital. — Kar je preveč revolucionarne brezobzirnosti pri Žunkoviču, jo je

pogosto pri drugih naših znanstvenikih premalo. Žunkoviču ne pade niti najmanj v glavo omejiti svoj študij samo na zemlje, kjer danes bivajo Slovani ali na kakšne koli momentanne politične meje, ampak išče preko teh povsod, kjer koli se mu zdi, da bi se dalo kaj sumljivega izkalkulirati. Zato ne soglašam s Kosom in njegovim načelom, izrečenim v »Času«, 1920, str. 326, da navaja v svojih registih samo slovanska imena prič, ki so doma na danes še faktično slovenskem ozemlju, onih z danes nemškega teritorija pa ne, kot bi ti ne spadali v slovensko »zgodovino«, za katero ne more biti merodajna sedanja posest. Prav tako ne soglašam s prof. Rešetarjem, ki pri pregledu jugoslovanske numizmatike v »Novi Evropi« upošteva sicer tudi nemške numizmatične kóve na sedaj jugoslovanskih tleh, izrecno pa izloči tozadevne spomenike slovenskega ozemlja, ki je pravkar pripadlo Italiji ali Nemški Avstriji, ter se s tem oprè celo kot znanstvenik na slučajna politična dejstva, ki jih narod ni priznal in ki jih še manj more priznati znanstvenik za meje svoje interesne sfere.

Ne bom našteval nelogičnosti te knjige, ki z največjo lahkoto premoščuje največje težave, še hujše pa je, da se temu pridruži cela vrsta raznih napak, katerih velik del gre očitno na račun nepazljive, površne korekture.

Še enkrat poudarjam, da mi je žal za ogromno energijo in trud, ki ga pisatelj posveča svojim študijam; kaj vse bi lahko bil njihov plod pod drugimi pogoji!

Frsl.

UMETNOST.

Recitacijski večer Antona Podbevška. — V novembru je priredila »svobodna umetniška družba« — kakor jo je primerno nazval Iz. Cankar — vrsto umetniških prireditvev v Ljubljani, ki so v nemali meri razburile občinstvo, še bolj pa ustvarjajoče duhove. Prireditve so obstojale iz razstave slikarskih in kiparskih del Jakca, Mušiča, Skalického in bratov Kraljev, pozneje je razstavil nekaj malega tudi kipar Napotnik. O tem poročamo na drugem mestu. Druga prireditvev je bil Kogojev koncert, o katerem smo prinesli poročilo v zadnji številki letnika 1920, tretja pa je A. Podbevška recitacijski večer. Vse tri prireditve so bile privatno strastno kritizirane, v javnosti pa si nasprotniki nekako niso upali povedati svojega mnenja; posebno velja to o Podbevšku. Edini vseuč. profesor dr. Šerko je dal v listih kratko izjavo, v kateri proglašja Podbevška za človeka, spadajočega na Studenec. Njegovo umetnost razumeti pa je skušal v javnosti edino dr. Al. Remec v »Slovincu«, kjer poudarja, da princip umetniškega ustvarjanja Podbevškovega zanj ni tuj, pa tudi ne tuj svetovni literaturi. Večina tistih, ki so bili na večeru, mi bo priznala, da je imel Podbevšek nedvomno uspeh. Tega uspeha ni bil deležen po zaslugi, recimo, svojega ekstravagantnega nastopa, da bi bil, kot n. pr. ruski futuristi, nastopal našminkan in z zlatim prahom v laséh ali kaj podobnega. Mogoče bi kdo rekel, da mu je uspeh priboril njegov deklamatorični nastop, ki tudi iz brezpomembne zvokovne kombinacije lahko ustvari nekaj, kar bo varalo avditorij preko

notranje praznine. Deklamatoričnih zmožnosti Podbevšku ni mogoče očitati, kajti čital je brez posebnega ognja, le semintja z nekoliko patosom; njegova izgovarjava je bila pogosto dolensko tuja, njegovo prednašanje večinoma na nivóju poprečne cerkvene recitacije — odtod torej ne more biti njegov uspeh; prepričan pa sem, da bi izurjen recitator, ki bi se uživel v njegove pesmi, dosegel pri poslušalstvu mnogo več, in če je Podbevšek žel ne enkrat buren aplavz, bi ga bolje podán še tem bolj. Tudi stilistične okornosti, ki niso ravno redke (preveč je nepotrebnih ali neblagoglasnih vezil in besedic, kot »in, ki, ko, kakor«, pretirana prozaičnost stoji nasproti pogosto najbolj iskani besedi in miselni slikovitosti), in občutne slovniške napake, ki so mu tu pa tam zdrknile z jezika, mu gotovo niso pripomogle k uspehu (nepravilna raba zaimka svoj — moj itd.). Kljub temu pa je lahko opazoval, kdor je bil navzoč, kako se je led taja. Od začetka občinstvo očitno ni razumelo recitatorja, temu je odgovarjal molk, pri kakem nenavadnem izrazu se je skušal kdo zasmejati, a ni uspel, ker mu okolica ni sledila; nekako z »Izumiteljem na zemlji« pa je bil led prebit; občinstvo je dobilo zvezo z recitatorjem in ta se je v drugi polovici večera vedno bolj stopnjevala prav do konca. Tudi recitatorju se je poznalo, da je postal bolj uverjen v svoj položaj, čital je bolje in z več ognjem. Kaj je torej zmagalo na tem večeru? Ne zunanja forma umotvorov, ne način kakor so bili podani — s tega stališča je bilo dobro, da je prvič recitiral avtor sam, da se mu ne more očitati, da je preslepil občinstvo z rafiniranim nastopom. To, kar je nastopu priborilo zmagovo, more biti edinole vsebina, edino tisti kos živega življenja, ki ga je Podbevšek vklebil v te, po zunanji obliki nenavadne, po formi pogosto pomanjkljive in uhó žaleče umetnine. Tisti, ki vidijo vedno v prvi vrsti formo, gladek stavek, blagovzeneč verz, izlikano sliko predstave, so rekli: vse bi šlo, ima momente, ki zgrabijo, a če slišim napačno rabljen zaimek, če slišim pretirano prozaičnost in vsakdanjost nekaterih njegovih stavkov, me mine veselje in ves užitek. Jaz pa pravim: glavno je, da ima kaj povedati, besede, forme, bodo sledile same; za njih blagovzočje, še bolj pa za njih točnost, ko se beseda približa pojmu tako, da človek ostrmi (prim. Župančiča), je treba dolgoletne vaje, in kako se pesnik približuje ti, v tem je hod njegovega razvoja od začetnika do zrelega umetnika, in v tem posebno se klasik razlikuje od prevratnega mladiča, čeprav je čuvstveno in miselno ozadje poslednjega lahko bujnejše kot pa onega. Podbevšek je podal kos življenja, to smo čutili vsi; podal ga je za naše razmere v novi obliki, katere revolucionarnost sega od zunanje (vidne) oblike umotvora preko forme (slišne oblike), ki se javlja v ritmu, zvokovih kombinacijah, muzikaličnih elementih ter fantastično-barvnem ozadju njegovega aranžmaja, do vsebine same, ki ji daje enotnost nastrojenje pesnikove duše; vsebina je pa odpovedno formi razkosana na elemente, ki se vedno iznova vzžarevajo kot rakete; forma in doživljaj, obnovljen v spominu, dvignjen iz podzavesti v zavestno jasno, sta vselej žarka in zato oba presenetita. Tako pride P. avtomatično do vizionarnosti in navidezne brezzveznosti. Zdi se mi važno poudariti ravno to revolucionarnost v formalnem oziru, kajti forma je sredstvo, doživljaji so v velikih potezah